

Křížem krážem

Dominika Krejčová

Křížem krážem se dá projít nebo projezdít ledacos. Od Prahy přes Českou republiku až po Evropu či rovnou celý svět. Všichni si rozumíme, víme, o čem je řeč. A to přestože původ slova *krážem* zná asi jen málokdo. Je v češtině vůbec užíván první pád tohoto slova? *Kráž*? Lidé se často obracejí na různé jazykové poradny a prosí o vysvětlení druhé části tohoto úsloví: co znamená slovo *kráž*?

Podle většiny novějších etymologických slovníků je slovo *krážem* pouze žertovným rýmem ke *křížem* – stejně jako je tomu u spojení *techtle mechtle*, *cimprcampr* nebo *čáry máry*. Avšak podle *Stručného etymologického slovníku jazyka českého* z roku 1937 vzniklo slovo *krážem* ze slovenského *kráže*, což v češtině znamená kruhy. Významově pak tedy *krážem* doplňuje dané spojení o pohyb kolem dokola. Slovo *křížem* chápeme ve smyslu křížování, jak uvádí *Slovník spisovné češtiny*: křížovat – pohybovat se někde nebo někudy sem tam (jeden z více významů) – křížovat na moři, křížovat ulicemi. A proto tedy když *křížem krážem*, pak všemi směry a navrch ještě dokola.

Drobná zajímavost na konec: slovo *krážem* řadíme do nepočtené skupiny slov, která mají velmi omezenou kombinovatelnost s jinými slovy – *krážem* nalezneme vždy jen ve spojení se slovem křížem. Jako další příklad uvedme například ještě *tratoliště* – vyskytuje se jedině ve spojení *tratoliště krve*. Taková slova označujeme jako *monokolokabilní*.